

STRESZCZENIE

Niniejsza rozprawa doktorska ma na celu analizę wielokulturowej przestrzeni Bytomia w kontekście architektonicznego i urbanistycznego rozwoju miasta. Bytom jako jednostka administracyjna zaczął rozwijać się w średniowieczu, jednakże wielokrotnie zmieniał przynależność państwową, co wpłynęło na jego zasiedlanie przez przedstawicieli różnych kultur, języków i narodowości. Sytuacja ta nie zmieniła się nawet po II wojnie światowej. Funkcjonowanie na tym obszarze tak wielu kultur przyczyniło się do uformowania w dyskursie potocznym pojęcia „wielokulturowy Bytom”, które stosują w swoich publikacjach historycy, dziennikarze, animatorzy kultury, tacy jak: Jan Drabina, Przemysław Nadolski, Marcin Hałas, Dariusz Walerjański.

W rozprawie doktorskiej, odwołując się również do tych wątków, będę próbowała udzielić odpowiedzi na pytanie: jak wielokulturowość mieszkańców miasta przekładała się i wciąż wpływa na wykorzystywane przez nich rozwiązania architektoniczne i urbanistyczne.

Swoje badania popieram będę aktami archiwalnymi bytomskich kamienic, księgami adresowymi z lat: 1907, 1927, 1937, które przetłumaczyłam z języka niemieckiego, fotografiami i pocztówkami sięgających początków XX w. aż po współczesność. Wykorzystałam także mapy archiwalne, studia konserwatorskie i inne dokumenty planistyczne dotyczące przestrzeni urbanistycznej.

W dysertacji opisuję szczegółowo rozwój miasta analizując zarówno układy ulic i ich niezmienność na przestrzeni dziejów, jak i sylwetki architektów oraz budowniczych, którzy poprzez swoje realizacje wpłynęli na wzrost znaczenia Bytomia wśród innych ośrodków tego czasu. Poprzez kontekst osób budowniczych i fundatorów powracam do kwestii jak ich tożsamości narodowa i religijna przekłada się na to, co po sobie zostawili w mieście. Opisuję także współczesne tendencje budowlane, które prowadzą do destrukcji wrażliwej substancji jaką jest dziedzictwo kulturowe materialne oraz niematerialne pozostawione przez te postaci.

Przeprowadzone badania przestrzeni architektonicznej w oparciu o semiotyczną analizę miasta (jako tekstu złożonego z kilku kodów), mają na celu udzielenie odpowiedzi na wiele pytań, m.in.: jak w jednym obszarze funkcjonują różne systemy znaków, czy architektura jest wartością stałą. Wskazać należy, że w *Pejzażu semiotycznym* Umberto Eco analizuje jak trudnymi są badania architektury w perspektywie semiotyki, gdyż na pozór architektura nic nie komunikuje, bowiem traktować można ją jedynie jako bodziec. W tym też opracowaniu autor wskazuje na konieczność dokonania podziału na „funkcje prymarne” (denotowane) i „funkcje sekundarne” (konotowane), których suma może dać pełny kształt komunikatów przenoszonych przez architekturę.

SUMMARY

This doctoral dissertation aims to analyze the multicultural space of Bytom in the context of the architectural and urban development of the city. Bytom as an administrative unit began to develop in the Middle Ages, however, it changed its nationality many times, which influenced its settlement by representatives of various cultures, languages and nationalities. This situation did not change even after World War II.

The existence of so many cultures in this area has contributed to the formation of the concept of "multicultural Bytom" in the colloquial discourse. Historians, journalists, cultural animators such as Jan Drabina, Przemysław Nadolski, Marcin Hałas and Dariusz Walerjański use this term in their publications.

In the doctoral dissertation, also referring to these threads, I will try to answer the question: how multiculturalism of the city's inhabitants has translated and still affects the architectural and urban solutions they use.

I will support my research with archival files of tenement houses in Bytom, address books from 1907, 1927, 1937, which I translated from German, photographs and postcards dating back to the early 20th century to the present day. I also used archival maps, conservation studies and other planning documents regarding urban space.

In the dissertation, I describe in detail the city's development, analyzing both street layouts and their immutability throughout history, as well as the silhouettes of architects and builders, who through their realizations influenced the growth of Bytom's importance among other centers of that time. Through the context of builders and founders, I return to the question of how their national and religious identities translate into what they left behind in the city. I also describe contemporary construction trends that lead to the destruction of a sensitive substance that is the material and intangible cultural heritage left by these characters.

The study of architectural space based on a semiotic analysis of the city (as a text composed of several codes) aims to answer many questions, including how different sign systems work in one area, whether architecture is a fixed value. It should be pointed out that in the semiotic landscape, Umberto Eco analyzes how difficult studies of architecture from the perspective of semiotics are, because architecture does not seem to communicate anything, because it can only be treated as a stimulus. In this study, the author indicates the need to divide into "primary functions" (denoted) and "secondary functions" (connotated), whose sum can give the full shape of messages transmitted by architecture.